

Sammanfattning av utvecklingen mot strategiresultaten och insatsportföljens genomförande

Övergripande bedömning av utvecklingen mot strategiresultaten och insatsportföljens genomförande		
År		2016
Övergripande bedömning av:		
Utveckling mot strategiresultaten*		
Insatsportföljens genomförande**		

Översikt: Bedömning av utvecklingen mot strategiresultaten och insatsportföljens genomförande per resultat (2009-2016)		
Stödområde 1: Demokratisk samhällsstyrning och mänskliga rättigheter		2016
Resultat 1: En effektivare, mer transparent och icke-diskriminerande offentlig förvaltning	Bedömning av utvecklingen mot strategiresultatet	
	Bedömning av insatsportföljens genomförande	
Resultat 2: Medborgarnas möjligheter att till fullo åtnjuta mänskliga rättigheter ökar, särskilt för diskriminerade och utsatta grupper, såsom urfolk	Bedömning av utvecklingen mot strategiresultatet	
	Bedömning av insatsportföljens genomförande	
Stödområde 2: Utbildning		2016
Resultat 1: Fler flickor och pojkar, särskilt inom urfolken, fullföljer grundskoleutbildning av god kvalitet	Bedömning av utvecklingen mot strategiresultatet	
	Bedömning av insatsportföljens genomförande	
Resultat 2: Fler fattiga, särskilt kvinnor och flickor, får tillträde till arbetsmarknaden	Bedömning av utvecklingen mot strategiresultatet	
	Bedömning av insatsportföljens genomförande	
Stödområde 3: Naturresurser och miljö		2016
Resultat 1: Effektivt och miljömässigt hållbart nyttjande av vatten, skog och land	Bedömning av utvecklingen mot strategiresultatet	
	Bedömning av insatsportföljens genomförande	
Resultat 2: Ökad tillgång till rent vatten och grundläggande sanitet	Bedömning av utvecklingen mot strategiresultatet	
	Bedömning av insatsportföljens genomförande	
Resultat 3: Minskad sårbarhet, särskilt för människor som lever i fattigdom, inför naturkatastrofer och samt anpassning till klimatförändringarna	Bedömning av utvecklingen mot strategiresultatet	
	Bedömning av insatsportföljens genomförande	

**Övergripande bedömning av utvecklingen mot strategiresultaten under 2016:*

Grön: Utvecklingen mot strategiresultaten har gått i önskvärd riktning.

Gul: Utvecklingen mot strategiresultaten har delvis gått i önskvärd riktning.

Röd: Utvecklingen mot strategiresultaten har inte gått i önskvärd riktning.

***Övergripande bedömning av insatsportföljens genomförande under 2016:*

Grön: Insatsportföljen har genomförts enligt plan.

Gul: Insatsportföljen har i huvudsak genomförts enligt plan.

Röd: Insatsportföljen har inte genomförts enligt plan.

Sammanfattning av slutsatser och rekommendationer

2016 innebar en avslutning av strategin för samarbetet 2009–2016. I början av året lämnade ambassaden in ett underlag för ny strategi för perioden 2016–2020 och året präglades därefter av en väntan på regeringens beslut inklusive avslut av insatser och förberedelser inför en ny strategi, bland annat fick strategiska partners stöd i resultatstyrning genom en konsultinsats vilket ledde till en betydande kvalitetsförbättring av inlämnade programförslag. Regeringen fattade beslut om ny strategi för åren 2016–2020 i oktober 2017. Perioden därefter präglades av en intensiv beredning av insatser som övergångsstöd inför en fördjupad beredning under 2017. I mars fattade även regeringen beslut om att inkludera Bolivia som pilotland med uppdraget att hitta former för ett mer integrerat arbete med exportfrämjande, handel och bistånd vilket inkluderats i Sidas analys och förberedelser inför operationalisering av samarbetsstrategin för 2016–2020.

Utbetalat belopp inom strategin 2016 motsvarar ett fullt utnyttjande av delegerade medel. Utfall för stödområdet demokrati och mänskliga rättigheter samt jämställdhet har ett utfall på 58,2 %, följt av naturresurser/klimat 30,6 %. Det nya området med strategin 2016–2020 ”Förbättrade möjligheter och verktyg för fattiga människor att kunna förbättra sina levnadsvillkor” har utfall motsvarande 10,8% 2016, medan området utbildning fasats ut och har ett utfall motsvarande 0,4%.

Strategirapporten beskriver genomförandet av strategin för utvecklingssamarbetet med Bolivia 2009–2016, samt rapportering av Sidas arbete med operationalisering av strategin för perioden 2016–2020.

- Resultatuppfyllelsen bedöms som generellt god. Betydande resultat kan noteras inom utbildningssektorn, inom arbetet för vatten och sanitet och naturresursförvaltning och resiliens, inom främjandet av mänskliga rättigheter och ett mer effektivt, transparent och icke-diskriminerande offentlig förvaltning, f.f.a på lokal nivå. Viktiga resultat har även uppnåtts vad gäller jämställdhet, barns rättigheter och urfolks rättigheter.
- Politiskt och ekonomiskt har landet präglats av alltmer auktoritära tendenser inklusive ett krympande demokratiskt utrymme för oberoende civilsamhällesorganisationer och media, samt en ekonomi som börjar märka av minskade intäkter från naturgasexport, med effekter f.f.a på lokal nivå.
- Sverige är en viktig givare och röst med ett mervärde avseende ett tydligt rättighets- och fattigdomsperspektiv och stöd till såväl FN, staten och civila samhället. Allt fler bilaterala givare lämnar landet och utvecklingsbankerna dominerar givarbilden volymmässigt.
- I övergången till ny strategi är några av Sidas slutsatser följande:

- Vikten av stärkt arbete för det demokratiska utrymmet, såväl för ett oberoende media som för det civila samhället, inte minst bland miljöorganisationer. Sverige är en av få givare som prioriterar dessa frågor och har därför en strategisk roll.
- Samarbetet med regeringen kommer att prioriteras inom miljöfrågor där det finns mycket goda erfarenheter, inte minst inom vatten och sanitet och hållbart nyttjande av naturresurser.
- Det bedöms som svårare att samarbeta med regeringen inom allmänna demokratifrågor p.g.a. den alltmer autoritära och centraliserade förvaltningen, även om ingångar finns som t.ex. punktstöd till valmyndigheten, förbättrad statistisk, mm. Det bedöms som mer effektivt att stödja processer på regional och lokal nivå.
- Jämställdhetsarbetet stärks genom såväl civila samhället och genom FN där ett arbete för stöd till FN:s ramverk för utvecklingssamarbete (UNDAF) och dess mål om jämställdhet planeras inom principerna för ett ONE UN. Samarbete med staten undersöks också. Arbete kring maskulinitetsfrågor ska initieras.
- Ett stärkt miljö- och klimatarbete som bygger på tidigare erfarenheter inom bl.a. vatten och sanitet, och hållbart nyttjande av naturresurser där spridning av pilotmodeller i större skala är i fokus samt samarbete med aktörer som t.ex. utvecklingsbankerna. Ett nytt samarbete inleddes för utveckling av modeller för decentraliserade sanitetslösningar. Insatsen har en tydlig fokus på klimatanpassning och är helt i linje med Bolivia's prioriteringar inom nationella utvecklingsplanen och sektorprioriteringar och har från start fått positiv uppmärksamhet från Miljömyndigheten (MMAyA). Vidare stöd till samarbete med statens aktörer för ökad resiliens och hållbar utveckling och stärkt arbete för kvinnors ekonomiska egenmakt f.f.a. på landsbygden.
- Nya insatser förbereds för att stärka civilsamhällesorganisationer som arbetar med miljöfrågor. Det demokratiska utrymmet för dessa organisationer har kraftigt begränsats de senaste åren. Miljöorganisationernas möjlighet att kritiskt kunna påverka utvecklingen t. ex. inför nya infrastruktursatsningar och landets miljöåtaganden i internationella fora är centralt.
- Utveckling av arbetet för handel för hållbar utveckling i synergi med miljö, klimat-och resiliensmål, samt rättigheter och jämställdhet. Någon direkt uppföljning av Bolivias klimatplan (s.k. Intended Nationally Determined Contributions eller INDC) inför COP21 och uppföljningen i COP22 i Marrakesh har inte ingått i ambassadens arbete under året. Framför allt eftersom Bolivias regering efter COP 21 hållit en mycket låg profil i dessa frågor och i princip inte nämnt dessa i samband med arbetet med landets utvecklingsplan. "Market for the Poor" (M4P) metodologin kommer att användas. Synergier med pilotuppdraget om relationer bortom biståndet, främjande och handel med Sverige prioriteras. Arbetet med att utveckla samarbeten med nya aktörer inom stat, näringsliv och civila samhället, inklusive användande av kontakter inom forskningssamarbetet är centralt.
- Uppdraget om relationer bortom biståndet integreras i bedömningen av insatser för alla stödområden. Möjligheter har identifierats för ökat samarbete emellan myndigheter i Sverige och Bolivia, tex standardiseringsinstitutet, statistikmyndigheterna.

- Bolivia är pilotland för Sidas arbete med multidimensionell fattigdomsanalys vilket analyseras i operationaliseringsarbetet. Ett eventuellt samarbete med UNDP om Human Development Report och användandet av Sidas modell diskuteras.

1. Ekonomi

Utbetalat belopp inom strategin 2016:	69, 2 MSEK (2014-2016)	Totalt strategibelopp:	140 MSEK/år ¹⁾
	50,8 MSEK (2016-)		
Avtalat belopp:	213 MSEK	Strategiperiod:	2009-2016
Antal avtalade insatser 2016-12-31:	24 stycken (2014-2016)		
	47 stycken (2016-)		

Stödområde	Utfall 2016, i MSEK
Demokratisk samhällsstyrning och mänskliga rättigheter (2009–2016)	46
Stärkt demokrati, jämställdhet och mänskliga rättigheter (2016–2020)	23,8
Utbildning (2009–2016)	0,16
Utfasning (2009–2016)	0,4
Naturresurser och miljö (2009–2016)	22,8
Naturresurser och miljö (2016-2020)	0,5
Förbättrad miljö, minskade effekter av klimatförändring och stärkt anpassningsförmåga gentemot miljöeffekter, klimatförändringar och naturkatastrofer (2016–2020)	13,5
Ökade möjligheter och verktyg för fattiga människor att förbättra sina levnadsvillkor (2016–2020)	13

¹ Baserat på regeringsbeslut 2009-01-15 om samlingsstrategi för utvecklingssamarbetet med Bolivia 2009-2016 som anger att det svenska utvecklingssamarbetet med Bolivia, utöver ca 40 MSEK/år för forskningssamarbete, ska omfatta ca 140 MSEK årligen.

2. Bedömning av utvecklingen mot strategiresultaten och insatsportföljens genomförande

2.1 Ändrade förutsättningar med påverkan på flera/samtliga resultat

Strategirapporten beskriver genomförandet av strategin för utvecklingssamarbetet med Bolivia 2009-. 2016, samt rapportering av Sidas arbete med operationalisering av strategin för perioden 2016-2020.

Situationen i landet har ändrats väsentligt sedan strategin skrevs 2009. Ledarskapet har blivit auktoritärt och förvaltningen alltmer centraliserad. 2016 har präglats av en folkomröstning i februari vars syfte var att genomföra en grundlagsändring som skulle ge presidenten och vicepresidenten möjlighet att kunna omväljas ett obegränsat antal gånger. Trots valmyndighetens utslag om att Nej-sidan vunnit omröstningen med 51,3 % av rösterna² har den politiska debatten präglats av ett ömsesidigt ifrågasättande om valresultatets legitimitet. Landet splittras över huruvida man är för att presidenten ska kunna väljas om eller inte, ja eller nej. Folkomröstningen och efterföljande maktkamp har bidragit till fortsatt ökade tendenser mot minskande demokratiskt utrymme med en alltmer auktoritär och centraliserad regering. Det civila samhället och regeringskritiskt media begränsas av faktiska hot och byråkratiska hinder, med reella konsekvenser i det dagliga arbetet. Den allt tuffare miljön märks bland annat i de ansökningar som ambassaden får och i rapporteringen från pågående samarbeten, där verksamheten ibland försenas eller att organisationer läggs ner eller som integreras i den dominerande politiska maktsfären. Det är påtagligt bland miljöorganisationer som blir allt tystare och svagare. Sidas stöd till civila samhället blir därför allt viktigare, såväl ekonomiskt som politiskt. Flera organisationer uttrycker att de "känner sig skyddade" av svenska ambassaden. Det hårdnande politiska klimatet påverkar också valet av samarbetspartners och balans i dialog med regeringen och oppositionen. Det blir allt svårare att arbeta med insatser på central nivå, även om det är en ambition. Sida bedömer att större effekter nås på regional och lokal nivå. Samtidigt har de ekonomiska förutsättningarna ändrats. Trots flera år av god ekonomisk utveckling, innebär det fallande priset på naturgas minskade statliga intäkter vilket bland annat börjar märkas på lokal nivå med minskande budget för kommunal förvaltning. Sidas stöd till verksamhet på lokalnivå får därför ökade utmaningar vad gäller hållbarhet, särskilt i de fall där insatser innebär samarbete med kommuner. Vikten av en diversifierad ekonomi blir allt tydligare.

Inom EU samarbetet fortsatte samordningen och underlag för en gemensam strategi bereddes. Trots en ambition om gemensam programmering uppnåddes inte detta p.g.a. missförstånd emellan den lokala delegationen och Bryssel vad gäller fastställande av indikatorer. Därför har istället en EU gemensam strategi för utvecklingssamarbetet tagits fram. Ett slutligt godkännande från Bryssel förväntas under våren 2017. Sverige har fortsatt deltagit i givarsamordningen "Grupo de Coordinación para el Desarrollo" (GRUS), framförallt inom samordningen kring vatten och sanitet, mänskliga rättigheter och jämställdhet. En tydlig trend inom givarsamordningen är att alltfler givare lämnar Bolivia. Holland avslutade sitt bistånd under 2015 och under 2016 meddelades att Danmark avslutar utvecklingssamarbetet per december 2019. Ambassaden märker tydligt hur samarbetsparter till dessa länder nu söker sig till Sverige för fortsatt samarbete. Sverige har dock fortsatt gott samarbete med s.k. "like-minded" med Tyskland, Schweiz och EU delegationen. Canada och Spanien är andra strategiska allierade. De bilaterala givarnas minskade bistånd innebär en förskjutning där de multilaterala aktörerna,

² Valdeltagandet låg på 84,5%, där Nej-sidan fick 51,3% av rösterna och Ja-sidan 48,7%.

f.f.a. utvecklingsbankerna för en allt större tyngd, f.f.a. volymmässigt. En annan tydlig trend är att övriga bilaterala givare går in i stöd direkt till staten medan Sverige är unikt i att även ge stöd till civila samhället.

2.2 Övergripande bedömning av utvecklingen mot strategiresultaten och insatsportföljens genomförande

År	2016
Övergripande bedömning av:	
Utvecklingen mot strategiresultaten	
Insatsportföljens genomförande	

Den övergripande bedömningen är att insatsportföljens genomförande är god och att dess resultat har uppnåtts i de flesta fall. Sverige har bidragit till att uppnå det övergripande strategiresultat genom insatser för demokratiskt deltagande, mänskliga rättigheter, inom utbildningssektorn samt naturresurser och miljö. Insatserna har genomförts som planerat och det svenska utvecklings-samarbetet bidrar till betydelsefulla resultat inom samtliga samarbetsområden. Två stora utmaningar innebär dock att uppfyllelsen mot strategiresultaten är begränsad. En tydlig tendens är den ökande centraliseringen av makten och fortsatta begränsningar av alla bolivianers åtnjutande av sina mänskliga rättigheter. Detta avser f.f.a barn generellt, kvinnor generellt och urfolk som inte hör till de stora urfolksgrupperna, men särskilt barn och kvinnor bland de mindre urfolksgrupperna inklusive afrobolivianerna, särskilt på landsbygden, där flera aspekter av diskriminering samverkar. En annan tydlig utmaning är den motstridighet som råder vad avser förespråkad miljö- och klimat agenda och dess motsatta implementering. En allmän utmaning är också den svaga förvaltningen och en omfattande korruption vilket innebär förseningar och en allmän vaksamhet från Sidas sida. 2016 innebar ett avslut av tidigare strategiperiod och förberedelser inför den nya strategin som beslutades i oktober vilket präglat insatsportföljens genomförande.

Det mångåriga stödet till *utbildningssektorn* avslutades under 2016 och Sidas bedömning är att resultatmålen har uppnåtts vad gäller att fler flickor och pojkar, särskilt inom urfolken, avslutar skolan med god kvalitet. Bolivia har uppnått milleniemålen för utbildning. Det svenska stödet har bidragit till att en interkulturell tvåspråkig utbildning har utvecklats och institutionaliserats i nationell lagstiftning; att 23 av de 26 inhemska språken har fått egna alfabet; att i samarbete med andra göra stora framsteg i att utrota analfabetismen (4% analfabeter 2014³); att utbildningens kvalitet nu mäts genom ett nytt mätningssystem genom standardtester⁴; att fler flickor slutför grundskolan; att sexualundervisning inkluderats i policyer och skolplan på lokal nivå; att staten kraftigt ökat budgeten till utbildningssektorn och att Bolivia startat en dialog med ”Global Partnership for Education”. Vidare visar slutrevisionen av programstödet att utbildningsstödet varit det mest framgångsrika samarbetet vad avser genomförandet av Parisagendans principer. Målet om att fler fattiga, särskilt kvinnor och flickor får tillträde till arbetsmarknaden har också uppnåtts och liksom att yrkesutbildningen i landet genomgått en viktig reform där alternativa korta tekniska utbildningar införts.

Inom ramen för samarbetet för *demokratisk samhällsstyrning och mänskliga rättigheter* är Sidas bedömning att det svenska stödet bidragit till måluppfyllelsen. Utmaningarna är stora inom området där

³ Avances en la revolución educativa 2006-2014, Ministerio de educación 2015.

⁴ Observatorio Plurinacional de la Calidad Educativa- OPCE

korruption, ständiga förändringar och stor rotation av personalen är hinder för institutionell utveckling. Genom FN:s kontor för narkotikakontroll och förebyggande av brott (UNODC) har Sverige bidragit till ökad kapacitet vad avser transparens i den lokala förvaltningen i 30 kommuner och genom stödet till International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA) har Sverige bidragit till ökat politiskt deltagande för f.f.a kvinnor. FN:s barnfonds (UNICEF) samarbete med åklagarmyndigheten har lett till att barn idag får rättsligt och socialt stöd på flertalet språk samt att Ombudsmannen anställt fler barnrättsspecialister. Vidare har det svenska stödet genom civilsamhället, FN och staten främjat kvinnors rättigheter, inte minst avseende politiskt deltagande, ekonomisk egenmakt, ett liv fritt från våld och sexuella och reproduktiva rättigheter. Samarbetet med FN:s befolkningsfond (UNFPA) i 14 kommuner runtom i landet har exempelvis bidragit till stärkande av kommunernas förmåga och institutionella åtagande vad avser sexuella och reproduktiva rättigheter med konkreta resultat som minskad tonårsgraviditet i de 14 kommuner som ingår i programmet.

Måluppfyllelsen för det svenska samarbetet med Bolivia inom *naturresurser och miljö* bedöms som god. Genom stöd till den nationella sektorplanen för integrerad mark- och vattenresursanvändning ”Plan Nacional de Cuencas” (PNC) har Sverige bidragit till organisering av avrinningsområden på lokal nivå, effektivare bevattning, minskad erosion och ökade skördar vilket i sin tur inneburit att småbrukare har kunnat öka sina inkomster samt minskat deras sårbarhet i ett förändrat klimat. Genom stödet till jordbruksprogrammet PROAGRO har Sverige bidragit till kapacitetsutveckling vad avser klimatanpassning, resiliens och hållbart nyttjande av mark och vattenresurser samt ökad tillgång till lokala marknader, f.f.a för kvinnor. PROAGRO är verksamt i fyra av de sju avrinningsområden som är prioriterade i regeringens sektorplan PNC vilket innebär synergier för ett effektivt genomförande av sektorplanen. Det svenska stödet för ökad tillgång till vatten och grundläggande sanitet haft mycket god måluppfyllelse. På landsbygden har UNICEF i samarbete med såväl nationella som regionala och lokala myndigheter och civila samhällsorganisationer arbetat för att effektivisera genomförandet av nationella policyer och planer samt utveckling av modeller för lokalt anpassade sanitetslösningar. UNICEF har också genomfört intressanta pilotsatsningar för utbildning kring unga flickors menstruation (Hygiene Menstruation Management). Genom de två nationella organisationerna Agua Tuya och Sumaj Huasi och i samarbete med Stockholm Environment Institute (SEI) har piloter för decentraliserade sanitetsmodeller, inklusive arbete med lokal kapacitet och ökad kunskap utvecklats.

Integrering av regeringens prioriterade perspektiv har varit viktiga i implementeringen av strategin. Synergier mellan program som bidrar såväl till demokrati som miljö- och klimatmål som jämställdhet har eftersökts. Jämställdhetsintegrering har varit tydligt i programmen inom de tre resultatområdena, framför allt inom demokrati och mänskliga rättigheter och utbildning. Men tydliga resultat finns även vad avser hållbart nyttjande av naturresurser och vatten och sanitet. Miljö- och klimatperspektivet har f.f.a varit starkt i naturresursinsatserna, men inte lika tydligt inom övriga resultatområden. Vad avser de fyra dimensionerna av fattigdom så omfattas arbetet såväl av insatser gällande resurser, möjligheter och val, makt och säkerhet. Rättighetsperspektivet är en självklar utgångspunkt i allt arbete.

2.3 Stödområde 1: Demokratisk samhällsstyrning och mänskliga rättigheter

2.3.1 En effektivare, mer transparent och icke-diskriminerande offentlig förvaltning

Bedömning av:	År
Utveckling mot strategieresultatet*	2016
Insatsportföljens genomförande**	

* Övergripande bedömning av utvecklingen mot strategieresultaten under 2016:

Indikatorer	Utgångsläge 2008	Utfall 2014	Utfall 2015	Mål 2016 ⁵
Korruptionsindex	37,9%	29,81%	27,88 %	N/A
Andel av befolkning som rapporterat att de utsatts för diskriminering av offentlig förvaltning under 2015	22,6%	22,1% (2012)	22,1%	N/A
Rättsstatens principer/ Rule of Law Index	17,3%	12,5%	11,6%	N/A
Medborgarnas stöd för det politiska systemet	51,6%	50,7%	N/A	N/A

Utvecklingen i landet har präglats av en alltmer hårdnande centralisering och ett minskande demokratiskt utrymme för regeringskritiska aktörer inom civila samhället, media och oppositionen. Den offentliga förvaltningen präglas fortsatt av låg effektivitet, icke-transparens, hög omsättning av personal som ofta är politiskt tillsatt och korruption. Det svenska stödet har dock bidragit till en effektivare, mer transparent och icke-diskriminerande offentlig förvaltning. Myndigheter på central och lokal nivå har låg kapacitet att tillämpa nya normativa och institutionella ramverk. Sverige bidrar dock med strategiskt stöd genom ett flertal FN aktörer som har goda relationer med myndigheter på såväl nationell som lokal nivå, och som också bidrar till civila samhällets dialog och påverkan. Stödet till UNODC⁶ har bidragit till förbättrad kapacitet vad avser ökad transparens och grundläggande förvaltningskunskap i 30 kommuner. Korruptionen är omfattande på lokal nivå och UNODC:s analys är att mycket beror på brist på grundläggande förvaltningskunskap och kapacitet UNICEF⁷ och UNFPA⁸ har i samarbete med kommuner runtom i landet utvecklat lokala policyer och lagar samt bidragit till att implementering av nationella legala ramverk genomförts vad avser barn respektive SRHR, inte minst avseende våld mot kvinnor samt våld mot barn. Under året initierades ett stöd till UN WOMEN⁹ för kapacitetsutveckling av implementeringen av Kvinnokonventionens implementering (CEDAW) och till dialog mellan kvinnorörelsen och regeringen. Stödet till IDEA International¹⁰ för arbete med politiska partier, har bidragit till ökat politiskt deltagande för unga och till jämställdhet på lokal, regional och nationell nivå. Ett strategiskt stöd till valmyndigheten kanaliseras via IDEA. Jämställdhet har integrerats i insatserna med tydlig bäring på kvinnors politiska deltagande. De fyra principerna inom rättighetsperspektivet är

⁵ Det finns ingen aktuell information

⁶ UNODC (55180042)

⁷ UNICEF (51070060)

⁸ UNFPA (55180041 och 55180045)

⁹ UN WOMEN (55180039)

¹⁰ IDEA International (55180029)

centrala inom området med tydligast effekt v.g. deltagande och ansvarstagande och ansvarsutkrävande. Vad avser de fyra dimensionerna av fattigdom har insatserna f.f.a haft effekt på fattiga kvinnors och mäns möjligheter och val, samt makt och röst. Miljö- och klimatperspektivet har inte varit tydligt inom resultatområdet. Det svenska utvecklingssamarbetet har bidragit till tydliga framsteg inom områden där samarbetsstrategins målsättningar sammanfaller med den bolivianska regeringens prioriteringar.

3.2.2 Medborgarnas möjligheter att till fullo åtnjuta mänskliga rättigheter ökar, särskilt för diskriminerade och utsatta grupper såsom urfolk¹¹

Bedömning av:	År	2016
Utveckling mot strategieresultatet		
Insatsportföljens genomförande		

Det hårdnade klimatet för regeringskritiska aktörer påverkar stora delar av medborgarnas möjligheter att till fullo åtnjuta sina mänskliga rättigheter. Trots regeringens agenda för en s.k ”plurinationell” stat, där landets urfolks rättigheter är centrala, samt en stark normativ agenda för kvinnor, så är det f.f.a Aymara-folket (som är den största urfolksgruppen och till vilken presidenten hör) som har fått ökad tillgång till makt och deltagande. Barn är generellt en bortprioriterad grupp. Våldet mot kvinnor är det högsta i regionen (7 av 10 utsätts för våld). Flickor och pojkar är offer för våld i hemmet, skolan och i samhället i övrigt.¹² Mindre urfolksgrupper, exempelvis i Amazonas och på låglandet utsätts fortsatt för diskriminering, särskilt om de är regeringskritiska, som de grupper som är kritiska mot infrastruktursatsningarna i regnskogen. Afrobolivianer är också mycket utsatta.

Det svenska utvecklingssamarbetet har dock bidragit till att goda resultat uppnåtts inom arbetet för icke-diskriminering genom stöd till FN och civila samhället samt till MR-ombudsmannen¹³. Barns rättigheter har stärkts genom UNICEF som i samarbete med åklagarmyndigheten reformerat rättsprocesserna så att dessa är barnvänliga genom bland annat införande av särskilt anpassade förhörssrum där barnen är skyddade när de ska vittna om sexuellt våld. Ett viktigt arbete har även genomförts ute på landsbygden för att stärka det lokala skyddssystemet för kvinnor, ungdomar, pojkar och flickor som utsätts för våld. Vidare finns det idag möjligheter för barn att få rättsligt och socialt stöd på lokal nivå på flertalet språk. Kommunernas budgetar för att behandla samt att förebygga våld har under samma period ökat med 25 procent. I stödet genom UNFPA och UNICEF har samordningen på lokal nivå mellan lokala myndigheter och rättsaktörer förbättrats vad avser arbetet mot våld i nära relationer, t.ex. inom skolan men även inom andra samhällsfunktioner.

Sverige har tydligt medverkat till ökad jämställdhet genom sitt långvariga engagemang i frågan, inklusive i den politiska dialogen. I samarbetet med FN, civilsamhället och den bolivianska statsapparaten har tydliga resultat nåtts inom t.ex. kvinnors politiska deltagande liksom delar av kvinnors ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Genom stödet till FN:s befolkningsfond UNFPA har svenskt stöd bidragit till uppfyllandet av ungdomar och ungdomars sexuella och reproduktiva hälsa och rättigheter (SRHR) inklusive rätten att leva ett liv utan sexuellt våld. UNFPA:s verksamhet är särskilt

¹¹ Resultatområdet saknar indikatorer då dessa inte angivits i tidigare rapporteringar. Det har inte gått att uppbåda vare sig indikatorer eller underlag för detta område enligt vad ambassadens personal refererar i förhållande till tidigare år.

¹² Coordinadora de la Mujer, VIO, UNICEF

¹³ Defensoria del Pueblo (51070050)

inriktad på kvinnors, ungdomars och unga människors rättigheter. De uppnådda resultaten av programmet har varit goda, speciellt när det gäller att stärka den kommunala och andra myndigheters strukturer som är ansvariga för att arbeta med SRHR i landet, framförallt på lokal och regional nivå. Insatsen har också särskilt inriktat sig på kvinnor inom urfolken för ökade möjligheter till politiskt och socialt deltagande. Inom ramen för samma stöd har man även uppnått viktiga resultat när det gäller arbetet med våld i nära relationer som till exempel upprättande av lokala centra i kommunerna för integrerat stöd för kvinnor utsatta för våld (socialt, hälsa, juridiskt), samt innovativt arbete kring maskulinitet bland traditionella ledare och ungdomars ökade aktivism och kunskap. Sveriges stöd till IDEA International¹⁴ bidrar till stärkande av kvinnors och ungdomars rätt till politiskt deltagande och inflyttande på lokal nivå genom samarbete med lokala civilsamhällesorganisationer samt ett flertal kommuner. Genom organisationen FAUTAPO¹⁵ som verkar för ekonomisk egenmakt för kvinnor och ungdomar ingår ett strategiskt stärkande av de medverkande kvinnornas och ungdomarnas kunskap om sina rättigheter, inklusive frihet från våld.

Sveriges stöd till MR-ombudsmannen har under strategiperioden varit strategiskt. Men under 2016 försvagades institutionen då en ny ombudsman blev tillsatt och som fått koncentrera sig på att omorganisera ombudsmannaämbetet som svar på rekommendationer från Midterm Review från 2015. Sverige har under en systematisk dialog varit med och påverkat en ökad budgetallokering från bolivianska staten till MR-ombudsmannen, särskilt på lokal och regional nivå. Detta stöd kompletterar de svagheter som Bolivia har när det gäller brister i ansvarstagande av statliga institutioner, och den enorma kris som rättssystemet genomgår och som drabbar stor del av befolkningen som saknar tillgång till rättvisa. En slutlig utvärdering av stödet väntas vara klar april 2017 och ett eventuellt framtida stöd med utfasning kommer att övervägas under 2017.

Sveriges mervärde när det gäller mänskliga rättigheter märks i val av partners, ett gediget rättighetsperspektiv i uppföljning och dialog, och i att Sverige vågar driva demokrati och MR-frågor i Bolivia. Rättighetsperspektivet är centralt för resultatområdet där icke-diskriminering, deltagande och ansvarsutkrävande är centralt. Likaså är jämställdhet både som huvudsyfte och som integrerat perspektiv självklart. Vad avser den multidimensionella fattigdomen så är frågor om makt och röst, möjligheter och val, samt säkerhet, f.f.a för kvinnor och barn bärande frågor. Miljö- och klimatperspektivet har inte varit tydligt i genomförandet av resultatområdet.

2.4 Stödområde 2: Utbildning

2.4.1 Fler flickor och pojkar, särskilt inom urfolken

Bedömning av:	År	2016
Utveckling mot strategieresultatet		
Insatsportföljens genomförande		

¹⁴ IDEA (55180029)

¹⁵ FAUTAPO (51070080)

Indikatorer	Utgångsläge 2010	Utfall 2015	Utfall 2016	Mål 2014 ¹⁶
Antal flickor och pojkar som fullföljer grundskolan (primary education)	87,1%	91,1 %	N/A	91,1%
Antal flickor som fullföljer grundskolan	87,8%	92,2%	N/A	92,2%
Antal elever som hoppar av grundskolan på landsbygden	3,2%	2,2 %	N/A	2,0%

Bolivia har uppnått milleniemålen för utbildning. Resultatmålen för samarbetsstrategin för Bolivia har uppnåtts. Det svenska stödet till utbildningssektorn som avslutades 2016 har möjliggjort att den interkulturella tvåspråkiga utbildningen institutionaliserats och lagstiftats. Vidare har det svenska stödet bidragit till att 23 av de 36 inhemska språken i Bolivia idag har egna alfabet. Stora framsteg har gjorts för att utrota analfabetism och tillhandahålla grundläggande utbildning för alla, med stöd från Sverige och andra givare. Sverige har också bidragit till att frågan om kvalitet nu mäts och att regeringen satsar på utbildning i landet. Stort genomslag för jämställdhetsarbete har gjorts genom utbildningsstödet. Det är fler flickor som slutför grundskolan. I slutgenomgången av den externa finansiella revisionen, och slutrapporten¹⁷ som genomfördes i november 2016 tillsammans med andra givare visar på god måluppfyllelse. Rapporten framhåller att utbildningsbiståndet kommit längre än andra sektorer i genomförandet av Parisagendans principer. Sverige har också bidragit till att Bolivia startat en dialog med ”Global Partnership for Education” och att den bolivianska regeringen ökat kraftigt budgeten till utbildningssektor i syfte att upprätthålla uppnådda resultat 7,6% av BNP går till utbildning (2014)¹⁸.

Deltagande och ansvarsutkrävande är tydliga aspekter av rättighetsperspektivet inom resultatområdet, liksom jämställdhet. Inom ramen för multidimensionell fattigdomsanalys omfattar stödet f.f.a förändringar inom möjligheter och val för fattiga flickor och pojkar. Miljö- och klimatperspektivet har inte varit tydligt inom resultatområdet.

2.4.2 Fler fattiga, särskilt kvinnor och flickor får tillträde till arbetsmarknaden

Bedömning av:	År
Utveckling mot strategieresultatet	2016
Insatsportföljens genomförande	

Indikatorer	Utgångsläge 2011	Utfall 2015	Utfall 2016	Mål 2016
Antal kvinnor som genomgått teknisk utbildning och som är egenföretagande/har en anställning	11. 895	19.520 (2014)	28.000	Ej angivet

De två yrkesutbildningsprogrammen som fått svenskt stöd har varit framgångsrika och har bidragit till att yrkesutbildning i landet har genomgått en viktig reform inom sekundär utbildning där man har introducerat korta tekniska utbildningar i systemet för att diversifiera utbildningen inklusive en humanistisk teoretisk utbildning och en tekniskt praktisk utbildning som är obligatoriskt. Båda insatser

¹⁶ Stödet gick ursprungligen till 2014 då målen formulerades, en förlängning gjordes till 2016 för att stänga stödet.

¹⁷ Evaluación Final del PEI 2010-2015, Ministerio de Educación, 2016

¹⁸ Dossier de Estadísticas e Indicadores Educativos, 2015

är nu stängda inom ramen för utfasning av utbildningssektorn. Systematisering av stödet har genomförts för att kunna synliggöra uppnådda resultat. Deltagande och ansvarsutkrävande är tydliga aspekter av rättighetsperspektivet inom resultatområdet, liksom jämställdhet som varit ett huvudsyfte inom programmen. Inom ramen för multidimensionell fattigdomsanalys omfattar stödet f.f.a förändringar inom möjligheter och val för fattiga flickor och pojkar. Miljö- och klimatperspektivet har inte varit tydligt inom resultatområdet.

2.5 Stödområde 3: Naturresurser och miljö

2.5.1 Resultat 1: Effektivt och miljömässigt hållbart nyttjande av vatten, skog och land

Bedömning av:	År	2016
Utveckling mot strategieresultatet		
Insatsportföljens genomförande		

Indikatorer	Utgångsläge 2009	Utfall 2014 ¹⁹	Utfall 2016	Mål 2016
Minskad avskogning	345 000 Ha	75 000 - 250 000 Ha (2013)	2011–2015 Totalt cirka 308 000 Ha/ år ²⁰	Inget nationellt mål

Ett effektivt och miljömässigt hållbart nyttjande av naturresurser är en stor utmaning i Bolivia. Trots en progressiv politisk agenda internationellt så är nyttjandet inte hållbart. Dock börjar effekterna av detta bli påtagligt med exempelvis vattenkriser i större delen av landet, antingen som torka eller med översvämningar. Sverige har arbetat länge inom området och upparbetat ett gott förtroende med regeringen trots dess motsägelsefulla agerande. Stödet för hållbart nyttjande av vatten, skog och land och ökad motståndskraft mot klimatförändringar har fortsatt under året och måluppfyllelsen har varit i huvudsak god i förhållande till insatsportföljens genomförande. Goda resultat uppvisas genom stöd till den nationella sektorplanen för integrerad mark- och vattenresursanvändning ”Plan Nacional de Cuencas” (PNC)²¹ som genomförs med Miljöministeriet i Bolivia i tillsammans med ett brett givarsamarbete (s.k. basket-fund). Insatsen har mycket goda resultat som exempelvis organisering av avrinningsområden på lokal nivå, effektivare bevattning, minskad erosion och ökade skördar vilket i sin tur inneburit att småbrukare har kunnat öka sina inkomster samt minskat deras sårbarhet i ett förändrat klimat. Den bolivianska regeringen har uttryckt intresse av att fortsätta arbetet med en ny plan fram till

¹⁹ Det råder stor osäkerhet i bedömningen av hastigheten i avskogning. Delvis beroende på att det finns flera olika mätmetoder som inte är direkt inbördes jämförbara, dels på att det finns flera olika definitioner på vad som utgör skogsmark i Bolivia. För 2013 så bedömer den Bolivianska miljöorganisationen att avskogningen uppgick till 250 000 Ha (www.fan-bo.org), medan Bolivias skogsstyrelse (ABT) uppskattar avskogningen till 75 000 Ha (cfb.org.bo). Senare data än 2013 finns ännu inte att tillgå.

²⁰ 2011–2015 60 700 Ha/år i Amazonas (en minskning med 14k Ha/år jfrt förra femårsperioden); i låglandet och Yungas 2010–2013 255 100 Ha (en ökning med 62 000 Ha/år jfr femårsperioden innan) TOTALT: -14k + 62k = +58k vilket betyder Totalt cirka 308 000 Ha per år. (stor ökning i Las Yungas och låglandet, mindre minskning i Amazonas). Källa FAN.

²¹ National River Basin (51070057)

2020 vilket ambassaden överväger att stödja tillsammans med andra givare.

Under 2016 har ambassaden gjort en uppföljningsstudie²² av skogsbruksprogrammet Baba Carapa som avslutades 2015. Programmet hade en mycket ambitiös ansats som syftade till att stärka lokala samhällen att ta fram uthålliga skogsvårdsplaner och genom uppbyggnaden av andelsägda moderna sågverk få del av vinsterna i förädlingen av skogsprodukter. Programmet initierades 2009 som ett samarbete mellan Sverige, Holland och USA:s Agency for International Development (USAID). Dock gick USAID sen inte in i samarbetet och Holland avslutade sitt stöd 2013. Baba Carapa brottades under de sista fyra åren med stora ekonomiska problem på grund av svårigheterna att få modellen med andelsägda sågverk att fungera effektivt och på grund av de kraftiga sjunkande marknadspriserna på timmerprodukter. Uppföljningsstudien visade på några alternativa till lösningar för att driva sågverken vidare som till exempel att skogsfakulteterna på några av landets universitet visat intresse att bli delägare och driva verksamheten i utbildningssyfte. Ambassaden kommer att överväga studiens rekommendationer för fortsatt engagemang.

Givet fortsatta utmaningar inom sektorn v.g. exempelvis skogsskövling och vattenkriser, så görs framsteg avseende nyttjande av vatten och därför bedöms uppfyllelsen av resultatmålet enbart delvis ha gått i önskad riktning. Integrering av regeringens prioriterade perspektiv har varit viktiga i implementeringen av strategin. Synergier mellan program som bidrar såväl till demokrati som miljö och klimatmål som jämställdhet har eftersökts.

2.5.2 Stödområde 2: Ökad tillgång till rent vatten och grundläggande sanitet

Bedömning av:	År	2016
Utveckling mot strategieresultatet		
Insatsportföljens genomförande		

Indikatorer ²³	Utgångsläge 2009	Utfall 2015	Utfall 2016	Mål 2015
% av befolkning med uthållig tillgång till rent vatten	76% (UDAPE) 86% (JMP)	90% (JMP) ²⁴	Uppgifter ej tillgängliga	84% (MDG)
% av befolkningen med uthållig tillgång till sanitet.	36% (UDAPE) 46% (JMP)	50% (JMP) ²⁵	Uppgifter ej tillgängliga	64% (MDG)

Tillgång till vatten, och rent vatten, är en nyckelfråga i Bolivia. Kriser vad avser tillgång till vatten har präglat året, inte minst i La Paz, men även i andra städer. I flera områden är översvämningar ett stort problem. Vattnets kvalitet är också en stor utmaning. Det svenska stödet för ökad tillgång till vatten och grundläggande sanitet har sammanfallit med den bolivianska regeringens prioriteringar vilket lett till

²² Assessment of BabaCarapa, (10008)

²³ Dessa indikatorer är hämtade direkt från Bolivias sektorplan för vatten och sanitet. Med ”uthållig tillgång” åsyftas att: a) inte vattenresurserna överutnyttjas; b) att befolkningen har tillgång till minst 6 timmar vattenförsörjning per dygn; c) att tarifferna för vatten och sanitet täcker kostnader för användande och underhåll.

²⁴ Data enligt UDAPE ännu ej tillgängliga för 2015. UDAPE = den nationella statistikmyndighetens uppskattning baserat på investeringsprojekt (udape.gob.bo); JMP = Joint Monitoring Programme – UNICEF och WHO:s metod för att uppskatta tillgången på vatten och sanitet mot att uppfylla millenniemålen.

²⁵ Data enligt UDAPE ännu ej tillgängliga för 2015

tydliga framsteg och måluppfyllelsen är god, som t.o.m. överstiger milleniemålen. På landsbygden har UNICEF i samarbete med såväl nationella som regionala och lokala myndigheter och civila samhällsorganisationer genom modellinsatser arbetat för att effektivisera genomförandet av nationella policyer och planer samt utveckling av hållbara sanitetslösningar, som exempelvis torrtoaletter kombinerat med kunskap om sanitet. Erfarenheten visar att bara införa torrtoaletter utan kunskap om grundläggande sanitet inte leder till något resultat varför ett viktigt arbete är kapacitetsutveckling inom kommunerna samt befolkningen är central, med goda resultat som följd. UNICEF har också genomfört intressanta pilotsatsningar på utbildning kring unga flickors menstruation i samband med puberteten (Hygiene Menstruation Management). Dessa pilotsatsningar är goda exempel på hur synergieffekter kan uppnås mellan att stärka unga kvinnors rättigheter och satsning på ökad tillgången till vatten, sanitet och hygien. Genom två nationella organisationerna Agua Tuya och Sumaj Huasi och i samarbete med Stockholm Environment Institute (SEI)²⁶ har piloter för decentraliserade sanitetsmodeller utvecklats, inklusive arbete med lokal kapacitet och ökad kunskap. De mycket lyckade piloterfarenheterna ligger till grund för fortsatt arbete och spridning inom ett nytt program i den nya strategin (2016–2020). Integrering av regeringens prioriterade perspektiv har varit viktiga i implementeringen av strategin, men kanske ännu viktigare i planeringen av den nya strategin. Synergier mellan program som bidrar såväl till demokrati som miljö och klimatmål som jämställdhet har eftersökts.

2.5.3 Stödområde 3: Minskad sårbarhet, särskilt för människor som lever i fattigdom, inför naturkatastrofer och samt anpassning till klimatförändringarna

Bedömning av:	År
Utveckling mot strategieresultatet	2016
Insatsportföljens genomförande	

Indikatorer	Utgångsläge 2009 ²⁷	Utfall 2015	Utfall 2016 ²⁸	Mål 20XX ²⁹
Antalet familjer som ökat sin livsmedelsäkerhet genom uthålligt nyttjande av mark och vattenresurser	Inga data	20 000	23 000	XX
Kommuner och organisationer som representerar lokalbefolkningens intressen har ökat sin kapacitet i att säkerställa lokalbefolkning och urfolks uthålliga nyttjande av naturresurser	Inga data	60 tekniker (17 kommunala och 43 från lokalbefolkningens organisationer har ökat sin kapacitet.	90 tekniker (25 kommunala och 65 från lokalbefolkningens organisationer har ökat sin kapacitet.	XX

Bolivia påverkas tydligt av det förändrande klimatet samtidigt som resiliensen för att hantera dessa förändringar är fortsatt svagt. Sverige har i samarbete med Tyskland givit stöd till jordbruksprogrammet PROAGRO³⁰ som omfattar tekniskt stöd till småbrukare, som f.f.a är kvinnor, med fokus på klimatresiliens och hållbart nyttjande av mark och vattenresurser samt ökad tillgång till lokala marknader. Arbetet är inriktat på teknisk rådgivning och utbildning och omfattar samarbete med lokala

²⁶ Knowledge Node for Sustainable Sanitation (51070052)

²⁷ Uppgifter om utgångsläge för dessa indikatorer.

²⁸ Uppgifter saknas.

²⁹ Uppgifter saknas.

³⁰ PROAGRO (51070065)

och regionala myndigheter och intresseorganisationer. PROAGRO är verksamt i fyra av de sju avrinningsområden som är prioriterade i regeringens sektorplan för vattenavrinning PNC. På så sätt ger programmet också tekniskt stöd till effektivt genomförandet av sektorplanen. Programmet har bidragit till utveckling av modeller samt policyutveckling på lokal nivå. Såväl den Bolivianska regeringen som Tyskland vill fortsätta med arbetet i en ny fas där erfarenheterna sprids. Sverige överväger en fortsättning inom ramen för den nya samarbetsstrategin på grund av de goda resultaten. Under 2016 avslutades ett stöd till att stärka lokala miljöorganisationer genom nätverket LIDEMA³¹. Stödet syftade till att stärka lokalbefolkningen på landsbygdens rättigheter genom att arbeta med småbrukare och kommuner. En utvärdering genomfördes i juni till augusti 2016. Den visade på goda men delvis ojämna resultat. Framför allt på grund av stora variationer mellan kapacitet och ägarskap hos de olika organisationerna. LIDEMA presenterade i november 2016 sin systematisering av erfarenheterna som visade på ett starkt engagemang bland de olika organisationerna av att ta till sig erfarenheterna för att stärka deras arbete. Programmen har ett tydligt rättighetsperspektiv. Jämställdhetsfrågorna är centrala för PROAGRO vars huvudsakliga målgrupp är kvinnor. Vad avser de olika aspekterna av fattigdom berör programmen resurser samt val och möjligheter. Miljö- och klimatperspektiven är centrala för insatserna.

3. Synergier med andra svenska strategier

Utbetalt belopp inom andra anslagsposter som gick till landet/regionen 2016:	MSEK
Humanitära insatser, ap. 1	N.A
Stöd genom svenska organisationer i det civila samhället, ap. 5	Uppgifter saknas
Forskningssamarbete, ap. 32	34 502 937 SEK
Garantier	NA

Sida har ett bilateralt forskningssamarbete med Bolivia sedan 2000, och pågående avtal gäller 2013–2017. Det finns synergier till den geografiska strategin främst inom miljö och klimat, då flera forskningsprojekt fokuserar på dessa frågor. Under uppföljningsmöten på universiteten har ambassadens handläggare för miljö och klimat deltagit och möjliga synergier har identifierats. Om ambassaden i operationaliseringen av den nya strategin ser möjligheter att använda sig av den forskningskapacitet som utvecklats på universiteten finns möjligheter att med extra medel - till exempel - utveckla relevanta forskningsprojekt, eller stärka utvecklingen av relevanta högskoleutbildningar av hög kvalitet.

4. Givarkontext

Biståndets (totala) andel av statsbudgeten utgör 0,73%	Sveriges andel av totala biståndet utgör 6,3%.
Det saknas en givargemensam samarbetsstrategi i Bolivia. Däremot samordnas givarna i en grupp "Grupo para el Desarrollo", GRUS.	Ett förslag till gemensam EU-strategi för 2016–2020 är framtagen och förväntas beslutas under våren 2017. Däremot saknas en EU-gemensam programmering.

³¹ LIDEMA (51070053)

De fem största givarna (organisationer och/eller länder) är: IDB, Holland (lämnat december 2015), Spanien, Belgien, Danmark (lämnar december 2019).

Sverige är den 8:e störste givaren av 18 Av EU:s 8 medlemsstater är Sverige den 7 störste givaren.

Enligt regeringens information från 2015 som inkluderar utvecklingsbanker, FN och bilaterala givare.³²

5. Lärdomar och rekommendationer

2016 präglades av såväl avslut som analys inför en ny strategi vilket innebar det även ett år av reflektion. Bland de lärdomar som Sida i Bolivia tar till sig och delar med Sida i stort ingår följande:

- Utfasning av insatser och samarbetet behöver planeras väl och i god tid. Olika typer av insatser tar olika lång tid att avsluta. Det går t.ex. inte att jämföra avslut med civila samhällsorganisationer med samarbeten med staten. Avslut av samarbeten med staten, måste ta hänsyn till processer som kan ta mycket lång tid, är ibland (exempelvis utbildningssektorn i Bolivia). Hållbarhet bortom biståndet är nu en aspekt som vägs in tydligare inför framtida samarbeten.
- Fältbesök är ovärderliga instrument för uppföljning och bedömning. Under de senaste två åren har dessa inte prioriterats av skilda skäl vilket också påverkat kvaliteten i uppföljning och kontroll. Därför är lärdomen att inkludera fältbesök som del av beredningen och därefter som ett centralt instrument för uppföljning.
- Året präglades av väntan på den nya strategin och tiden användes bland annat till att bjuda in aktörer som möjligen skulle kunna vara aktuella för den nya strategin och dessa erbjöds även utbildning i resultatstyrning. Dessvärre, och kanske inte så oväntat i efterhand, togs detta närmast som ett löfte om samarbete vilket skapat problem då förslagen inte motsvarat strategins inriktning. En lärdom är därför att vara mycket tydlig i vad ett samtal eller en utbildning kan innebära.
- I en övergång till en ny strategi som bjuder in till innovativa samarbeten och kreativitet bör det beaktas att sådant tar tid utöver den rena beredningen.

6. Implikationer för förändringar av innevarande strategi

I oktober beslutade regeringen om den nya samarbetsstrategin som omfattar tre resultatområden som delvis sammanfaller med tidigare inriktning, men som också innebär ett avslut av det mångåriga stödet till utbildning och en nysatsning på relationer bortom biståndet och med ett specifikt resultatområde fokuserat på handel för hållbar utveckling. Ambassaden fick vidare ett uppdrag om att finna synergier mellan bistånd och främjande. Efter beslutet om den nya strategin intensifierades Sidas arbete för operationalisering av densamma. En aktualiserad kontextanalys genomfördes liksom en analys av framtida samarbetspartners och typer av insatser. En operationaliseringsplan presenterades Sida i mars 2017. Några viktiga slutsatser av operationaliseringsplanen är:

³² Boletín Económico, Informe Fiscal 2015, Ministerio de Economía y Finanzas Publicas 2016.

- Vikten av stärkt arbete för det demokratiska utrymmet, såväl för ett oberoende media som för det civila samhället, inte minst bland miljöorganisationer. Sverige är en av få givare som prioriterar dessa frågor och har därför en strategisk roll.
- Samarbetet med regeringen kommer att prioriteras inom miljöfrågor där det finns mycket goda erfarenheter, inte minst inom vatten och sanitet och hållbart nyttjande av naturresurser. Det bedöms som svårare att samarbeta inom allmänna demokratifrågor p.g.a. den alltmer autoritära och centraliserade förvaltningen, även om ingångar finns som t.ex. punktstöd till valmyndigheten, förbättrad statistisk, mm. Det bedöms som mer effektivt att stödja processer på regional och lokal nivå och att söka dialog med centrala myndigheter och regeringen där det är möjligt.
- Jämställdhetsarbetet stärks genom såväl civila samhället, och genom FN där ett arbete för stöd till UNDAF och dess mål om jämställdhet planeras inom principerna för ett ONE UN. Samarbete med staten undersöks också. Arbete kring maskulinitetsfrågor ska initieras.
- Ett stärkt miljö- och klimatarbete som bygger på tidigare erfarenheter inom bl.a. vatten och sanitet, och hållbart nyttjande av naturresurser där spridning av pilotmodeller är i fokus samt samarbete med aktörer som t.ex. utvecklingsbankerna. Vidare stöd till samarbete med statens aktörer för ökad resiliens och hållbar utveckling och stärkt arbete för kvinnors ekonomiska egenmakt f.f.a. på landsbygden.
- Utveckling av arbetet för handel för hållbar utveckling i synergi med miljö, klimat resiliensmål, samt rättigheter och jämställdhet. M4P metodologin kommer att användas. Synergier med pilotuppdraget om relationer bortom biståndet, främjande och handel med Sverige prioriteras. Arbetet med att utveckla samarbeten med nya aktörer inom stat, näringsliv och civila samhället, inklusive användande av kontakter inom forskningssamarbetet är centralt.
- Uppdraget om relationer bortom biståndet integreras i bedömningen av insatser för alla stödområden. Möjligheter har identifierats v.g. ökat samarbete emellan myndigheter i Sverige och Bolivia där det finns ett gemensamt intresse.
- Bolivia är pilotland för Sidas arbete med multidimensionell fattigdomsanalys vilket analyseras i operationaliseringsarbetet. Ett eventuellt samarbete med UNDP om Human Development Report och användandet av Sidas modell diskuteras.

Bilaga 1.

Stödområde: Forskning

Resultat i strategin: Forskningssamarbetet med Bolivia har som främsta mål att ”stärka forskning av hög kvalitet och relevans för fattigdomsbekämpning och hållbar utveckling, med fokus på kapacitetsuppbyggnad för forskning, främst i låginkomstländer och – regioner” (mål 1 i strategin), men bidrar även till mål 2 (... med fokus på global, regional och nationell forskning av relevans för låginkomstländer och – regioner) och mål 3 (... med fokus på främjande av forskning som genom innovation kan bidra till fattigdomsbekämpning och hållbar utveckling).

Bedömning av:	År
Utveckling mot strategiresultatet	2016
Insatsportföljens genomförande	

Indikatorer	Utgångsläge 20XX	Utfall 2016	Mål 20XX
Ersätts av separat matris i enlighet med instruktion från FORSK – se utvalda resultat i texten nedan.			

Sida har stöd till tre partners i Bolivia inom forskningssamarbetet: Universidad Mayor de San Andrés (UMSA) i La Paz, Universidad Mayor de San Simon (UMSS) i Cochabamba och viceministeriet för vetenskap och teknologi (VCyT). All information kommer från muntlig information och från planeringsdokumenten 2017³³, där en preliminär sammanfattning av resultaten 2016 ingår.

Gällande strategimål 1:

Under 2016 har forskningssamarbetet avancerat enligt plan; doktoranderna är mitt i sina studier och resultat från forskningen börjar synas bland annat som vetenskapliga publikationer. De doktorander som finns kvar från föregående fas slutför sina studier och majoriteten får arbete på universiteten. Sedan start har 17 män och 22 kvinnor disputerat på UMSA, och för närvarande är 34 doktorander under utbildning (9 från förra fasen). På UMSS finns 30 doktorander (18 män och 12 kvinnor, samt 3 doktorander (män) från förra fasen).

2016 var ett viktigt år när det kommer till lokala vetenskapliga utbildningar (i motsats till de som endast baseras på kurser). Sex mastersprogram enligt ”Sida-modellen” (nu kallad ”San Simon-modellen”) lanserades 2016 och utvärderas för närvarande av internationella konsulter för kvalitetssäkringssystem inom boliviansk forskarutbildning. På UMSA stärktes pågående mastersutbildningar och bidrag utgick till studenter på utbildningar som uppfyllde av UMSA ställda krav. Det finns ett par förslag till högkvalitativa lokala doktorsutbildningar vilka bygger på mastersprogrammen. Speciellt två är lovande.

Universiteten har ett ökat genomslag hos i samhället, och forskningen synliggörs internationellt bland annat genom viceministeriets satsningar på att kvalitetssäkra och sprida bolivianska tidskrifter. 2016 var

³³ Planeringsdokument UMSA (75000553), UMSS (75000554) och VCyT (75000555)

sista året som Sida delfinansierade prenumeration på elektroniska vetenskapliga tidskrifter, vilket ger landets alla forskare tillgång till vetenskapliga publikationer. Ett "universitetskonsortium" finns nu på plats med alla statliga universitet och en majoritet av landets privata- och ursprungsfolksuniversitet. En styrgrupp är utsedd och konsortiets universitet har tagit över betalningen för prenumerationerna på vetenskapliga tidskrifter. Vägen dit har varit lång, och har förhoppningsvis lett till ett hållbart resultat. Dock behövs fortfarande ökad kapacitet bland forskarna att publicera, att söka medel och att söka information, vilket är aktiviteter som både VCyT och universiteten genomför. En ökad koordinering har efterfrågats.

Forskningskapacitet gäller inte bara forskarna själva, utan även de system och den miljö som finns på universiteten för att effektivisera forskning och högre utbildning. Under 2016 gjorde UMSA stora framsteg i implementeringen av sina forskningsmanualer och dess processer på UMSA, samt fick informationssystemet SICyT på plats. UMSA stöttar nu utvecklingen av ett liknande system på University Dar Es Salaam UDSM. På UMSS finns bra processer på plats och behöver samlas i en forskningsmanual, men situationen har dessvärre komplicerats i och med de stora förändringar som skedde från oktober och framåt, då tillförordnade rektor och därefter nyvalde vicerektor ersatte nyckelpersoner på flera av de enheter där Sida-programmet pågick. Dessa aktiviteter har därmed gått i stå. Det finns oroväckande tecken på att ledningarna på universiteten inte prioriterar forskning och att de reformer som krävs inte genomförs. Till exempel finns flertal exempel på disputerade forskare som anställs på tjänster som inte innehåller någon forskning. Sida ser allvarligt på detta och dialog pågår.

ICT master plans har färdigställts på båda universiteten och implementeringen initierades 2016 på UMSS. Framtagandet av master plans tog universiteten drygt 3 år och har haft ett stort fokus på deltagandeprocesser. De finala planerna har välkomnats på alla nivåer.

Miljökonsekvensanalyser har genomförts på UMSA och UMSS och planerna skall nu implementeras.

Då avtalen går ut 2017 har Sida haft diskussioner runt en eventuell fortsättning. Sida bjöd formellt in universiteten att lämna in "concept notes", med förbehållet att universiteten skall ha genomfört vissa förändringar som utlovats under programmets tid. Exempelvis med reformer som stärker forskning på universitetet och anställning av disputerade som forskare. Tyvärr ser vi att samtidigt som universitetens kapacitet ökar inom forskning, så har politiseringen av universiteten ökat. Detta var tydligt inte minst under 2016 då både UMSA och UMSS genomgick rektorsval. Det är svårt att se att ledningarna har ett genuint intresse för att stärka forskning, speciellt då forskning är så marginell jämfört med utbildningstrycket. Polariseringen på UMSS i Cochabamba förvärrades avsevärt under 2016 och flera av de positiva processer som pågick för att stärka universitetet som ett forskande universitet har avbrutits i och med detta. I och med rektorsvalen har universiteten ännu inte lyckats uppfylla kraven i Sidas inbjudan och har fått dispens till 2017.

Forskning har fått ökad uppmärksamhet i landet, förmodligen för att regeringen insett att det är svårt att nå hållbar utveckling utan forskning. Till exempel är vattenfrågan akut i landet och forskarna har figurerat regelbundet i både media och som rådgivare till beslutsfattarna. Dock verkar intresset fortfarande vara sporadiskt och reflekteras inte i statsbudgeten, vilket innebär stora utmaningar för universiteten nu när gasintäkterna reduceras kraftigt (den viktigaste inkomstkällan för forskningsmedel). En hållbar förändring på universiteten kan vara svår att nå, och processer som pågår inom forskningssamarbetet riskerar att avstanna när vi kräver att universiteten skall ta över.

Även om Bolivia är ett medelinkomstland står det sig svagare än våra afrikanska bilaterala samarbetsuniversitet då det gäller antalet disputerade forskare och lärare. På UMSA och UMSS är endast

6-8% av lärarna disputerade, medan det enligt respektive forskningsdirektör är 40% på MUHAS (Tanzania) och 73% på Makerere (Uganda). Genom de mycket dåliga ekonomiska förutsättningarna för den allt äldre lärarkåren i Bolivia att gå i pension (vilket inte heller krävs) är rekrytering av nya (disputerade) lärare och forskare ytterst svår och andelen disputerade fortsätter att vara extremt låg i Bolivia. Detta innebär i sig att reformer på universiteten är mycket svårgenomförbara, att kvalitén på utbildningen fortsätter vara låg och att forskning även fortsatt riskerar vara eftersatt.

Dock finns en positiv rörelse i landet, då de statliga universiteten mobiliserar sig på ett nytt sätt. Anledningarna kan vara flera; dels för att intresset för forskning har stärkts, dels för att antalet forskare ökar, men också för att man med schweiziska medel drivit en process för att ta fram en nationell plan för forskning inom de statliga universiteten. Med svenska medel påbörjades under 2016 en överföring av kompetens från UMSA och UMSS inom forsknings ”management”, och mastersutbildningarna på UMSS var öppna för studenter från hela landet. Vid flera tillfällen deltog Sida och ambassaden på möten med de andra universitetens forskningsdirektörer och rektorer, och vi diskuterar ett möjligt utökat stöd till hela systemet.

Två konsultinsatser påbörjades 2016 för att 1) analysera resultaten (impact) 2007–2016, och 2) kvalitetssäkringssystem inom forskning och högre utbildning.

Gällande strategimål 2:

Utöver doktorandernas pågående projekt finns en forskningsfond på respektive universitet, där forskare i konkurrens ansöker om forskningsmedel. Bland annat arbetar man för att ta fram nya reningsmetoder av avfallsvattnet från garverier, utvärdering av antibiotikaresistenta bakterier i grönsaker, och analys av fiskdöd i Cochabambaregionen.

Gällande strategimål 3:

Samverkan med näringslivet, staten och i viss mån civila samhället pågår naturligt inom flertalet insatser. Forskarna på UMSA’s start-up bolag Swebol Biotech fick ett stort uppdrag från McDonalds Brasilien för att analysera deras kött, då de har en unik utrustning för just denna typ av analyser.

UMSS handlade upp en studie av Intellectual Property Rights (IPR) på universitetet och hur de kan hantera det inom forskning. Ambassaden har i samarbete med UMSA, UMSS och Sida tagit fram en uppdragsbeskrivning för en bredare studie av IPR i Bolivia.

Innovation managers på båda universiteten identifierar intressanta innovationer och stärker kapaciteten inom respektive hubbar. På UMSS har de kommit långt och stöttar forskare som vill driva vidare sina resultat ut till samhället, parallellt med de två framgångsrika kluster som redan finns etablerade inom läder och livsmedel. Som exempel kan nämnas ett samarbete mellan forskare inom bioteknik på UMSS, där staden bad dem att ta fram en metod för att rena avfallsvattnet från svinindustrin. Forskarna fick endast två veckor på sig, men lyckades hitta passande bioprocesser där det svårt nedsmutsade vattnet renades till den grad att det går att använda till bevattning.